

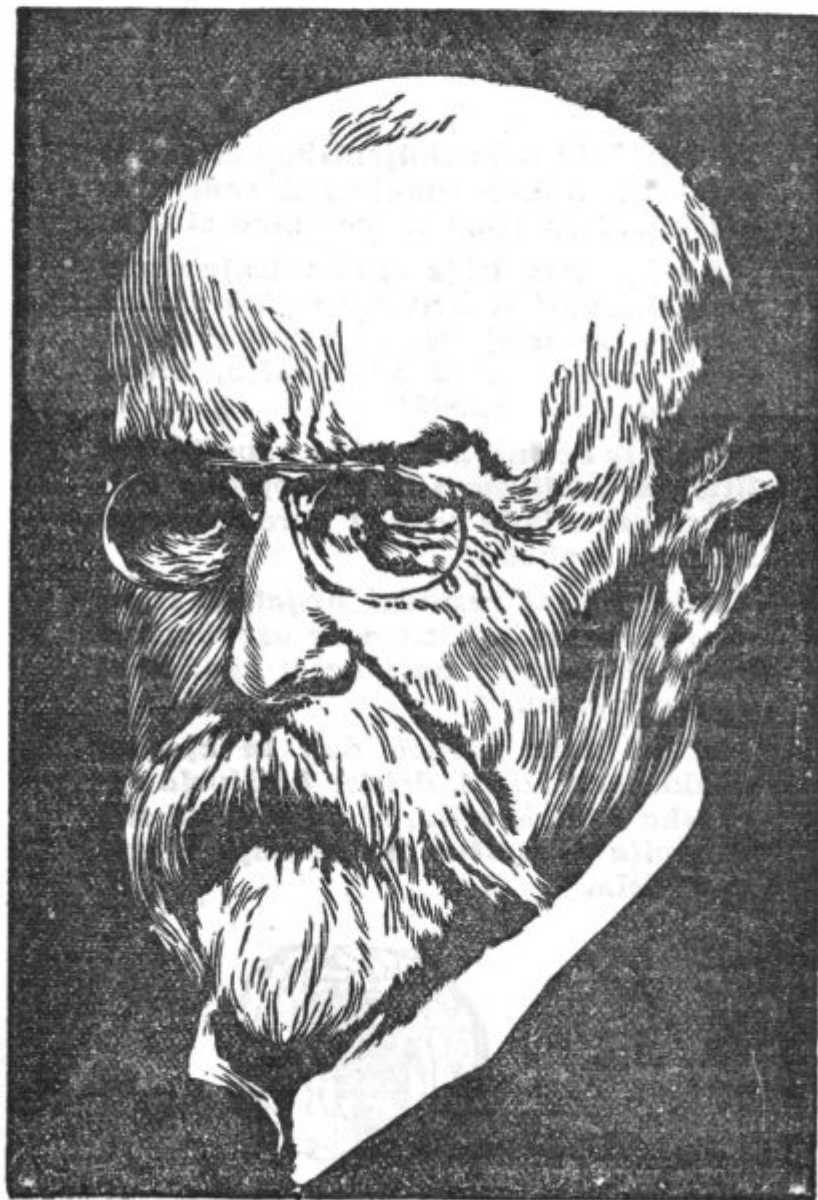
ŽIVLJENJE IN SVET

TEDENSKA REVIIJA — PRILOGA PONEDELJSKEGA JUTRA

ŠT. 18.

V LJUBLJANI, 25. SEPTEMBRA 1937

KNJIGA 22.

T. G. MASARYK

T. G. Masaryk

7. III. 1850 — 14. IX. 1937

Končala se je življenjska pot enega največjih duhov sodobne Evrope: Tomaža G. Masaryka ni več med živimi.

Umrl je mož, ki je vse življenje služil resnici, zvest Husovemu načelu: „Išči resnico, poslušaj resnico, uči se resnice, ljubi resnico, drži se resnice, brani resnico vse do smrti.“

Umrl je oče naroda, ki je s svojim političnim realizmom in filozofskim kriticizmom v boju za svoj narod dosegel njegovo svobodo.

Umrl je naš resnični prijatelj, čigar nesebične zasluge za naše osvobojenje bodo za vedno zapisane v zgodovini Jugoslovenov.

Ni pa umrl njegov duh in njegovi nauki bodo živeli, dokler bo živela evropska demokracija, ki bo prej ali slej obnovila človeštvo na temelju njegovega dela.

V DEŽELO DVEH TISOČ JAM

ANTON DEBELJAK

N A D A L J E V A N J E

Kar se tiče biološke speleologije ali životoslovnega jamarstva, je po Gortanijevem zatrdilu Gian Giorgio Trissino prvi zasledil jamske živali, to pa l. 1537, torej pred 400 leti. Kasneje pa je italijanska jamarija zaostala vse do možemorne svetovne vojne. Tu nastopi Luigi V. Bertarelli ter izzove avtonomno delo za Postojnsko jamo. Po vsej Italiji se snujejo krožki, nastane nov list, obzornik *Le Grotte d'Italia*, glasilo društva za raziskavo Postojnske jame. V Julijski Benečiji štejejo 2750 jam: podzemlje potakem nalikuje bohinjskemu siru.

V paleontološkem oziru so dale jame dragocenih pojasnil o življenju in klimi v ledeni dobi: prof. Blanc (Rim) n. pr. je nedavno zasledil v jami Romanelli severnjaško ptico *Alca impennis*. Na Capriju sta De Lorenzo in D'Erasmo dognala mamuta (*Elephas primigenius*).

Koliko problemov morejo znanstveniki reševati v podzemskih prostorih! V sev. Franciji so ustvarili posebno industrijo v kavernah: gojitev užitnih gob. V Postojni se snuje zoološki vrt v jami (stazione biospeleologica).

Na ta način naj se tu na meji države razvija podzemski študij kot svetilnik italijanske luči proti vzhodu — *faro di luce italiana verso l'oriente* (Gortani, nav. m. 15).

Krasno so uredili Italijani Postojnsko jamo, je poročal S. N. 26. V. Tudi Kant (Dve razpravi, Sl. M. 1937, 38) priznava: Med ljudstvi našega sveta se Italijani in Francozi pred vsemi drugimi odlikujejo v čuvstvu lepega. (Nehote povečujemo še nemškega zapečkarja, ki ve kako besedico o vseh narodih, pozná indijanskega Attakakulakulla, le Slovanov ne!)

Jiřina se je divila krasotam našega podzemskega Krasa, čigar ime sega po Meliku (Slov. I, 25) v keltsko-ilirsko dobo, in priznala, da se češka brezna in ponikve ne morejo meriti z našimi. To ve tudi prof. Karel Absolon, r. 16. VI. 1877 v Boskovicah na Moravskem, ki je med dr. dolga leta proučeval jugoslovanski Kras, a je potoval zaradi študija še po Franciji kakor po ostali

Evropi ter Afriki. Od številnih del omenim le »Kras moravský« in »Machocha a krapnikové jeskyně Punkvina«, t. j. M. in okapnica P.

Naše pokrajine so raziskavali še jamniki kot Absolonov rojak J. Komárek, Francoz P. de Beauchamps, delujoč za zbirke R. Jeannela in Rumuna E. G. Racovitze. V »Prirod. razpravah« (20. II. 1936) poroča dr. R. Kenk, da je književnost o favnistiki in ekologiji jamskega živalstva znatno narasla v preteklih dveh desetletjih. Posebne zasluge za naše znanje o teh zanimivih biotopih si je pridobila akcija franc. in rumunskih speleologov, ki po načrtu preiskujejo življenje podzemskih dupelj po vseh celinah.

Zadnja leta iščejo zveze med Postojnsko in Malograjsko jamo pri Planini. Veliki sen jamskega ravnatelja Perka je podzemska plovba po »leni« Pivki skozi pravkar imenovani zijavki do izvirov Unca. O tem glej podrobneje Čermeljev članek »O podzemskih

G. la Dous: MLIN NA VETER

črviče kosivčali.« To me je spomnilo, kako je moja notranjščina za čudo votla in da bi tudi skozi njo s pridom »pivka« tekla. Srečevali smo novo naklado ali peko romarjev, med njimi dr. P. Grošlja, ki je šel gledat, ali je dobro popisal svoje dni človeško ribico. Neki drugi, Boštjan Čenčur, mi je povedal, kako je z motorja sfrčala pred njim tržaška mula, ki se je radovedno in radogledno ozirala ter razkazovala svoj zali obrazek. Ta trenutek jo Haron vozi po strašnem Stigu in kukajočem Kocitu. Žal, prizadeti ne

bodo vedeli za tolažbo, ki jo Malherbe (= Plevel) daje Du Périeru (Hruškovou):

Maie elle éttatt du monde où les plus
[belles choses]
Ont le pire destin;
Et rose elle a véou ce que vivent les roses,
L'espace d'un matin.

t. j. saj je spadala v svet, kjer imajo najlepše stvari najhujšo usodo, in roža je živela, kolikor je dano rožam; dobo enega jutra.

D A E J E

PREPIR IN GROZNJA

»Stopi za trenutek ven, Patrick«, je rekel Buckingham, »toda ostani blizu, da boš slišal, ko bom zvončkljal.«

Patrick se je odstranil.

»Tako, zdaj sva sama. Ali smem vstopiti, za kaj gre?«

»Vaša Milost, lord Winter vam je pred nekaj dnevi pisal in prosil za deportacijsko povelje glede neke ženske z imenom Charlotte Backson.«

»Da. Odgovoril sem, da bom dokument takoj podpisal, kakor hitro mi bo predložen.«

»Tu je, Vaša Milost.«

Buckingham je vzel papir, se preprčal o njegovi pravilnosti, prijel za pero in hotel podpisati.

»Oprostite,« je rekel Felton. »Toda mar ne veste, da gre za lady Winter in ne za neko Charlotte Backson?«

»Dragi gospod poročnik,« je vojvoda mirno odvrnil. »Lady Winter in Charlota Backson, to sta le dva različna imena za eno in isto osebo. Sicer pa se čudim, kako veste to.«

IZ LITERARNEGA SVETA

V. M. ISTRIN

(1865—1937)

V Lenjingradu je preminul literarni zgod in bizantolog Vasilij Mihajlovič Istrin, čigar znanstvena kariera je potekala v Odesi in Lenjingradu. Preiskaval je staro rusko književnost in bizanto-slovanake slovestvene stike. Objavil je spomenike, kot Kronika Ioanna Malarya, dalje Knigi vremennyje obraznyje Georgija Mnicha v drevnem slavjanorusskom perevodě (1929-30), La Prise de Jérusalem de Josèphe le Juif (Paris 1934). Razen teh obširnih del naj navedem še: »Aleksandrija russkich chronografov« 1893, »Otkrovenija Mefodija D., trasekogo i apokrifitseskije videnija Danuila« 1897, »Očerki istorii ruskoj literatury XI—XIII vekov« 1922, itd. N. K.

KOSOVO

Prispevek k obilni literaturi glede kosovske bitke je objavil v Lipekem slavist M. Braun: »Die Schlacht auf dem Amselfelde in geschichtlicher und epischer Überlieferung«, 1937 (vel. osmerka, s. 140). Viri — razen turških — so ponatisnjeni, zraven stoji nemški prevod. Pri analizi tekstov je Braun prišel do zaključka, da sta dve pesmi nastali takoj po spopadu, če že ne ravno na bojišču: Smrt carja Lazarja, Miloš Kobilić umori sultana Murada. Tretji del — razmerje med resnico in poezijo v virih — je kritika označila kot najšibkejši. Knjiga je potemtakem uporabna le tam, kjer se drži tekstov. n. k.

PRESESTVO

Ker je ta beseda vsem drugim Slovanom neznana, so jo skušali filologi že zgodaj razlagati. Kolikor vem, je pisal prvi o njej Jernej Kopitar v pismu Jožefu Dobrovskemu z dne 7. aprila 1809: »Odkod je neki naš glagol preshestvati? Novejši prevajalci biblije so ga izvajali iz števnik: »šesti« in pišejo preshestvati; toda to bi bila čudna 6. zapoved na gori Sinaju: »šestič: ne preshestvati šeste zapovedi!« — Jožef Dobrovsky je odgovoril na Kopitarjevo vprašanje dne 2. jan. 1811²: »Vaš preshestvati je menda od č. ssaustati (berl: šoustati), staročeški ssustati = drgniti, mencati — torej prostaški metaforški izraz.«

Leta 1875. je razlagal Fr. Miklošič (»Vergl. Stammbildungslehre«, st. 178) besedo prešestvo iz prešedstvo od šed — ki tiči v deležnikih šol in prišodsi (od iti, priti). Pomen bi torej bil: pre-

IZ SODOBNE LIRIKE:

Z V O D N I K

Pet križev nosi že občan Polites,
a vedno sam se pari, sam prezeba
in brez družice srečen vince sreba,
platonsko gleda dame — blodni vitez.

Tedaj pa hčer ponudi mu Mesites:
»Vzemite cvetko, to je pristna Heba.
Tako mi Feba, take vam je treba...«
in drzno trobi ko grdun Thersites.

Polites sam pri sebi preudari:
»Mesites dolga leta že sejmarji,
kupčar in prodajalca hrupno družji.

Pri tem seveda vselej kaj zasluži.
Kupčije kravje dela, osle pari,
pa marsikoga zraven oslepari.«

A. Debeljak

stop, prehod, preskok. — (Leta 1882: je p. St. Škrabec (»Cvetje«, I. III., 4. in 5. zv.) pobijal Miklošičevo etimologijo, češ, da prevladuje od nekdanj pisava prešustovati; sam pa še ni poskušal razlagati.) — L. 1886. je Miklošič (»Etymolog. Wörterbuche«, str. 86) ponavljal svoje tolmačenje.

L. 1891. je presenetil Škrabec (»Cvetje«, I. X., 1. zv.) slaviste z originalno domnevo, da je morda prešestvo (on piše prešustvo) izvedeno z obrazilom — stvo od (sicer nedokazane) srednje visokonemške zloženke brich—hinsche ali brech—hinsch (od brechen = prelomiti in hinsche = hiša, zakon, gospodarstvo (to pa od starovisokonemškega hiwo = zakonski mož)). Ideja je vsekakor duhovita.

L. 1905. je objavil Luka Pintar novo etimologijo (»Archiv für slav. Philologie«, XXVII. letnik, str. 314—320): Ko je spoznal, da bi naletelo izvajanje iz n. Sucht ali Zucht na velike težkote, se je domislil staroslovenske besede šut = blaznež, norec; prešustvo bi tedaj pomenilo: preveliko norost ali blaznost. Svojo razlago bi bil lahko podprl z živima besedama šutec = norec in šutast = norčav; prva se govori po Erjavcu v Kotu pri Kobaridu in pod Krnom, druga pa (razen v tem kraju) tudi okoli Vipave.

L. 1915. je tolmačil dr. Rajko Nahtigal (»Časopis za zgodovino in narodopisje«, XII. l. 1915 str. 1—12) besedo prešustvo iz sušiti, suša; zastran prehoda pomena se sklicuje na ruski prisuh = čarodejstvo v dosego ljubezni; prisušiti = nekoliko izsušiti; povzročiti, da kdo koga vzljubi. Zanimivo je avtorjevo sorazmerje: slov. (Trubar) šustvo; prešustvo = stslav. ljubodějanije; prljubho-

¹ Gl. »Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar«, str. 56.

² Gl. »Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar«, str. 63.

džjanje = starovislaškoniemški huoro; ufir huoro. — Dne 12. VII. 1915 je izrekel dr. V. Jagić (v pismu prof. Nahtigalu) misel, da bi bilo prešuštvo v zvezi s kajkavskim šušljati = baviti se okonečega suvišna.

L. 1924. se je izrekel dr. Fr. Ramovš (>Histor. gram. slov. jez. II. zv., str. 305—309) za Miklošičevo razlago, seveda tudi za njegovo pisavo prešestvo (ne prešuštvo); Ramovševi razlogi so povsem prepričevalni.

— Tiste, ki so zoper Miklošičevo tolmačenje in poudarjajo, da se je dolgo pisalo prešuštvo, bi lahko opozorili na veliko število besed, ki imajo v sebi polglasnik e, pa so se vendar dolgo pisale z vokalom u: dāhteti, bēčela, r(ə)ja, r(ə)-dēč, r(ə)jav, zazdāhla soba, drhal, ali pa jih še pisemo in izgovarjamo z u-jem: kljувati, pijувati, ruvati, bljувati, ščuvati (starejše kljavati itd., ruski klevat' itd., & kivat, p. kivač' itd.). Pisemo suhljad, čeprav je to iz deleznika sehel (od sahnem) in pomeni usahle vejice. V XVI. stoletju se je pisalo mumu, izgovarjalo pa (po Dolenjskem) mamú itd. Tako je lahko prešuštvo pomanjkljiva (nerodna) pisava za prešestvo. — Poznamo torej 6 etimologij besede prešestvo.

Drugi Slovani imajo drugačne izraze za prešestvo: Srbohrvatj preljub(a), preljubocinstvo (zdaj tudi brakolomstvo, robni prevod nemške besede Eheruch, kakor pravijo tudi Madžari házasság — törés = »prelom zakonac), Poljaki cudzołozstwo (od cudzy = tuj in łoz = ležišče, postelj), Čehi cizoložství, Slovaki cusołozstvo, Ukrajinci čužoljubstvo, Rusi preljubocinstvo.

Romanski narodi in Angleži so sprejeli starolatinski izraz adulterium, izveden iz »ad alterum« = k drugemu možu, odtodno »ad alteram« = k drugi ženi.

I. Koštič.

* razen Rumunov, ki pravijo precurvoce (iz slovanščine).

MED FRANCOZI IN NEMCI

V Berlinu in Parizu so pedagoški listi priobčili 15. maja besedilo iz 39 člankov, v katerih so posneta dela komisije iz 6 francoskih in 2 nemških zgodovinarjev (zaradi valutnih predpisov sta šla v Pariz le Herre, vseučiliški prof. v Lipskem, in Reimann, preds. zgod. društva v Berlinu). Ti učenjaki pretresajo sporne točke, ki se po šolskih učbenikih drugače prikazujejo tostran in onstran Rena.

Napor omenjenega odbora kaže pedagoško-praktično lice, ki pa bo utegnilo izzvati spremembe v francosko-germanskih odnosih. Znatno je število vprašanj, o katerih so se ti strokovnjaki zedinili izza vojn Ludovika XIV. pa vse do naših dni. Nemška zastopnika sta n. pr. priznala, da po-

litika bivše franc. monarhije ni bila naperjena zlasti proti Renu; da so doslej nemške šolske knjige zamočevale miroljubno politiko grofa Vergennesa (1717—87); glede razgovorov v Potsdamu 5. in 6. julija 1914, da je nemška vlada privolila »ob potrebi poravnati srbsko vprašanje s orožjem«.

Enotnosti pa ni še v mnogih točkah. Kršitev belgijske nevtralnosti n. pr. po izjavi obeh Nemcev ni bila odločilen činitelj za intervencijo angleške vlade, itd.

Pozorno čitanje objavljenih listin — pripominja P. de Quirielle, J. des D. 13. VII. — omogoča ugotovitev, da pri vseh konstatcijah mešane komisije Francija nič ne izgubi. A. D.

Popravek. V članku dr. Fr. Götla na str. 181 beri pravilno: našteva jih prof. Marn in ne Kern.

PRAKTIČNE NOVOTE

Osvežujoče pijače

Za žejo si sestavljamo sodavice, limonade in druge podobne stvari s pomočjo mešalne steklenice. Za izlete na deželo, kjer nimamo vedno prilike, da bi dobili takšne osvežujoče, peneče se pijače, je ta posoda neprecenljiva. Nje skrivnost je v steklenici s poniklanim kovinskim pliščem v patentnem zapiraku in majhni cevki, ki

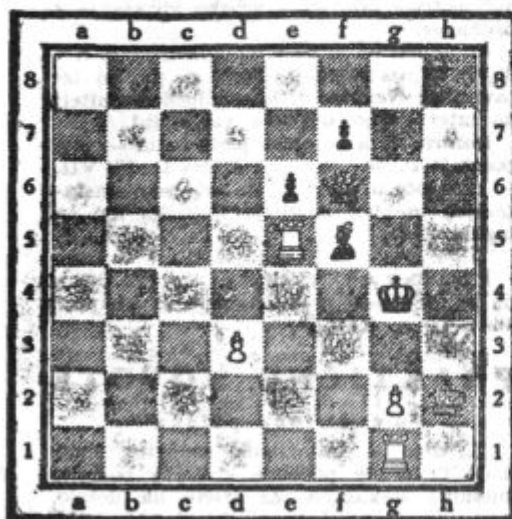

vsebuje ogljikovo kislino. Politrška steklenica se napolni s hladno vodo, vinom, mlekom ali kakšno drugo sadno tekočino in nato zapre s patentnim zamaškom. Za rabo odvijemo cevko z ogljikovo kislino iz zamaška, steklenico obrnemo in jo stresemo, da se kislina dobro pomeša s tekočino. Po 20 sekundah je pijača pripravljena, to se pravi, da je vanjo prišlo toliko ogljikove kisline, kolikor je treba za osvežujočo, žamečo pijačo. Oddajo potrebne količine ogljikove kisline oskrbuje poseben ventil v zamašku avtomatično. Vsebinske cevke z ogljikovo kislino zadostuje za 9 l pijače ali za 18kratno polnitev steklenice, nova nadomestna cevka pa stane komaj ne koliko dinarjev.

PROBLEM 212

H. Mansfield

Mat v dveh potezih

Rešitev problema 211

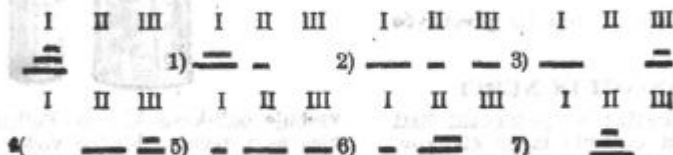
1. Sd6—f5! (grozi Sf5—e7 mat), La 1—c3 (a); 2. Dc2—a2 mat; 1... Tf3—c3 (b); 2. Tdixd4 mat; 1c.c.c. e6—e5 (c); 2. Te8xe5 mat.

ZA BISTRE GLAVE

Rešitev k št. 340

(Piramida večnosti)

Če poskusimo igrati s tremi ploščami, se kmalu prepričamo, da nam je potrebnih

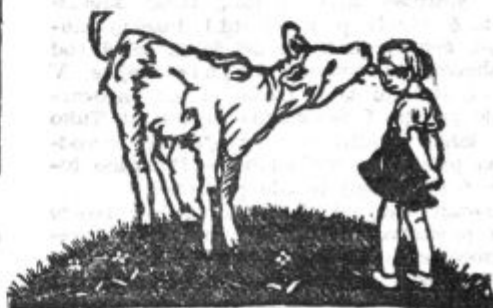
sedem gibov. To si ponazorimo s sledečo shemo, v kateri pomenijo rimske številke prostore:

Če bi dodali še četrto ploščo, bi morali najprvo s sedmimi gibi prestaviti gornje tri plošče, potem postaviti četrto ploščo

KOBILICA, KI LOVI MISI

V naravoslovnem muzeju v Južnem Kensingtonu imajo razstavljeno pravo znamenitost: kobilico, ki ne lovi samo miši, temveč jih tudi žre. Ta kobilica je tako velika in močna, da ji ne more nobena miš zoprati, čim jo zagrabi s svojimi kleščami. Živi v Kongu. Takšno kobilico velikanke so tam ujeli baš tedaj, ko je žrla ujeto miš. Preparirali so jo obenem z njenim plenom in poslali v London. Ta kobilica se v ostalem ne zadovolji samo z mišmi, temveč uničuje tudi velike hrošče, pajke in podobne žuželke. Celo mlade ptice ugrablja iz gnezd in jih požira.

Paul Brulat je l. 1898. napisal roman o novinarstvu, kjer pravi v uvodu posvečenem Zolaju: »V tisku je toliko poštenih ljudi kakor v vsakem drugem poklicu.

A. Waff: LJUBKANJE

na prazen prostor in na tem zgraditi spet s sedmimi tempi one tri plošče. S petimi ploščami bi imeli 15 plus 1 plus 15, torej 31 tempov, pri šestih ploščah 63 tempov itd. V splošnem bi imeli torej pri številu n plošč 2 na potenco n manj 1 tempo.

Pri sto ploščah dobimo tako število s kakšnimi tridesetimi mesti, kvintilijonec, pred katerim nam odpove vsaka fantazija. Menihom se tedaj ni bati, da bi »večnost« njih igre kaj kmalu minila, s njo bodo imeli opravka res še vso večnost.